

Tarih ve GÜNce

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
1/2, (2018 Kış/Winter), ss. 83-96.

Serik'te (Antalya) Değirmenci Bir Köy ALACAMI KÖYÜ HAKKINDA DÜŞÜNCELER

Muhammet GÜÇLÜ*

Öz

Bu çalışmada öncelikle Alacami köyünün antik ve Türkler dönemindeki durumu üzerinde durulmuştur. Türkler döneminde Alacami köyünün olduğu bölgede batıda Pınarcık, doğuda Ayanozlar Yeri, Ayanoz adlı köylerin olduğu görülmüştür. Ama Alacami adını çağrıştıran Akçakilise köyünün de bu sahada olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Alacami köyünün kurulması, Alacami köyü caminin inşası ve köyde modern ilk eğitim hayatının başlaması üzerine bilgiler verilmiştir. Alacami köyünün kurulması ile değirmencilik faaliyetlerinin canlanması ilginç bir şekilde aynı döneme rastladığı görülmektedir. Böylece Serik kazasının ilk köy incelemesini yapılmış olduğu gibi doğduğum yere olan borcumu ödemiş olacağımı ümit ediyorum.

Anahtar Sözcükler: Alacami, Serik, Antalya, Karahisar-ı Teke, Çakal Aşireti

A Miller Village in Serik (Antalya) THOUGHTS ON ALACAMI VILLAGE

Abstract

In this study, at first, the situation of Alacami during the ancient and Turks period is emphasized. It is seen that during Turks period, where there is Alacami village now, there were villages named Pınarcık in west, Ayanozlar Yeri in east and Avanoz. However, it is thought that Akçakilise village, which recalls the Alacami name, was within that area as well. Information on the foundation of the Alacami village, the construction of the Alacami village mosque and the beginning of the first modern education life in the

* Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Kampus/Antalya (mguclu@akdeniz.edu.tr).

village is provided as well. Interestingly, it is seen that the foundation of the Alacami village and the revival of the milling activities happened in the very same period. Thereby, I hope that I will pay my debt back to the place where I was born, as the first village survey of the Serik district is made as well.

Keywords: Alacami, Serik, Antalya, Karahisar-ı Teke, Administrative structure

Giriş: Türkler Öncesi Alacami Bölgesi

Sillyon antik şehri Pamphylia bölgesinde yer almaktadır. Alacami köyünün bulunduğu yer de antik Sillyon şehrinin hinterlandında bulunmaktadır. Konum olarak Alacami köyü bölgesi Sillyon'un kuzey kesiminde Batı Toroslar silsilesinin içinde yer alan Bozkaya'nın eteğine düşmektedir. Bu bölgede antik dönemden kalma yerleşim yerleri ile bazı işletmelerin bulunduğunu görmekteyiz. Bölgede antik dönemden kalma adını bilemediğimiz Basırlar mahallesinin üstünde bir kale ile Basırlar'ın alt tarafında bir mezarlık alanı bulunmaktadır. Basırlar Mahallesi'nin batısında Ağılı=Tülübelen mevkiinde halk arasında saray bozuğu denen bir yer vardır. Burası öyle anlaşılıyor ki yörede bulunan yöneticinin ikametgâhı olmalıdır. Ayrıca bölgede aşı ve delice şeklinde çok miktarda zeytin ağacı olduğu için Akdikme, Kale bozuğu, Karakaya, Değirmen Deresi mevkiinde birer zeytinyağı işletmesi ve bunlara bağlı depolama alanları bulunmaktadır. Bunların dışında bölgede küçük çaplı zeytin işletmeleri de mevcuttur.¹ Cumhuriyet döneminin başında Serik nahiye müdürü olan Macit Selekler, 1923 yılına ait raporunda "Bu köy (Alacami) muhitinde eskiden beri aşılanmış zeytin ağaçlarından zeytin ve zeytinyağı istihsal olunur" demektedir.²

1. Türkler Döneminde Alacami Bölgesi

Alacami bölgesinde Türkler dönemi Anadolu Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev'in³ 1207 yılında Antalya ile Sillyon'u (Asar, Yanköy hisarı) fethetmesi ile başlamıştır. Bu fetihten sonra Sillyon'un adı Türk kaynaklarına Karahisar-ı Teke olarak geçecektir. Selçuklu ve Beylikler dönemine ilişkin elimizde ayrıntılı bilgi olmamakla beraber Karahisar-ı Teke'nin kuzey kesiminde bulunan Tekke köyünde Balıbey Zaviye'sinin bulunduğunu bilmekteyiz.⁴ 1390 yılında Yıldırım Beyazıt'ın Antalya'yı fethetmesiyle Karahisar-ı Teke ile Antalya hep

¹ Mustafa Güçlü, Gebiz, 1932, Çakal Aşireti mensubu.

² Macit Selekler, *Yarım Asrın Arkasından-Antalya'da Kemer, Melli, İbradı, Serik*, İstanbul, 1960, s. 132.

³ Tuncer Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211), Gazi-Şehit*, Ankara, 1997, s. 36-39.

⁴ Balıbey Zaviyesi için bakınız: Muhammet Güçlü, "Kuruluşundan Günümüze Balıbey Mahallesi (Balıbey, Bali Bey, Balbey Mahallesi)-Antalya Kentinde Bir Mahallenin Tarihi Gelişimi", *Kebikeç*, S: 18, 2004, s. 417-427.

Osmanlıların elinde kalmıştır.⁵ XVI. Yüzyılın başlarında düzenlenen *Anadolu Vilayeti Muhasebe Defteri'*ne göre Alacami bölgesinin de dahil olduğu Karahisar kazasının sınırı doğuda Murt Geçidi mezrasını, batıda ise Kındıra-Karaöz- Bada- mağacı köylerini içeriyordu.⁶ Aynı yüzyılın sonlarına doğru düzenlenen *Teke Mufassalı'*nda (1587) Karahisar nahiyesine Ayanoz, Buğrak=Boğazak (Boğaz- kent), Sürek, Ulugöce, Akçaova, Domuztepeciği=Deniztepesi, Koru, Güreş, Ka- baağaç, Kayalı, Akçakilise, Bazarağaç=Burmahancı, Kösele, Kemer, Aralık, İne- dekin, Keper, İkibaşlıca, Hortak, Bakırcıkaya, Komarı ve Candar=Çandır adla- rında 21 köyün bağlı olduğunu görmekteyiz.⁷ XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı kayıtları incelendiği zaman o dönemde var olan Ayanozlar Yeri=Ayanoz (Alacami'nin doğu kısmında), Kökez Yeri=Surlu Kökez (Serik) gibi isimlerin son yüzyılın ikinci yarısına kadar kullanıldığını görmekteyiz.⁸ XVI. yüzyılda Alacami adı kullanılmamakla beraber günümüzdeki Alacami köyünün bulunduğu yerin ne- resi olduğuna dair ipuçlarına ulaşılabılır. Özellikle Kayalı, Bakırcıkaya, Akçaki- lise ve Ayanozlar Yeri-Ayanoz isimleri üzerinde durmak gerekir diye düşünü- yorum. Alacami bölgesinin adı, bölgenin kuzeyi dağlık olduğu için (Evliya Çe- lebi'ye göre Serek/Serik dağı) Kayalı; Alakilise, Alacami dönüşümü olabileceği için de Akçakilise olabilir.⁹ Bakırcıkaya köyü ise günümüzde Kızıllarönü=Kızıl- lar köyü olmalıdır. 1722 yılına ait Defter-i Tahrir-i Cedid-i Yörükân'a göre Teke sancağı'na bağlı Karahisar kazasında Kızıllı cemaati kaydı görülmektedir.¹⁰ Öyle anlaşılıyor ki zaman içinde Bakırcıkaya köyü adı önce Kızıllarönü sonra Kızıllar şeklini almıştır. Ayanozlar Yeri-Ayanoz ise günümüzde Kuşlar köyü- nün kuzeyi ile Alacami köyünün doğusunda dağın eteğine konumlanır. Bu de- mektir ki Alacami köyü kurulana kadar köyün topraklarının doğu kısmında XV. ve XVI. Yüzyıllarda Ayanozlar Yeri veya Ayanoz adıyla geçen köy bulunmak- tayı. Ayanoz köyü ahalisi bulunduğu yerden on kilometre kadar güneyde gü- nümüzdeki Yeşilyurt köyünü Ayanoz adıyla yeniden kurmaları ile ilk yerleşim

⁵ Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*, Isparta, 2002, s. 43-44.

⁶ 166 Numaralı *Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri 937/1530*, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Nu: 27, Ankara, 1995.

⁷ Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, *Teke Mufassalı*, No: 107, H: 996, Bu bilgilere ulaş- mamı sağlayan Sayın Prof. Dr. M. Akif Erdoğan'ya teşekkür ederim.

⁸ Muhammet Güçlü, *1864-1950 Yılları Arasında Serik (İdari, Ekonomik, Sosyal)*, Antalya, 2000, s. 4-8.

⁹ 1914 yılında oluşturulan Müstakil Teke Mutasarrıflığı'nda Alaiye kazası Merkez nahiyesine bağlı Oba-Alakilise ile Kara Halil nahiyesine bağlı Dim-Alakilise köyleri, günümüzde Oba- Alacami ve Dim-Alacami olarak anılmaktadır. Aynı kayıтта geçen Korkuteli kazası Merkez nahiyesine bağlı Akkilise karyesinin adı günümüzde Akyar olmuştur. (Muhammet Güçlü, "Müstakil Teke (Antalya) Sancağının Kurulması ve İdari Düzenlemeye İlişkin Bir Belge" , *Adalya*, II, 1997, s. 289-319) Akseki kazası Merkez nahiyesine bağlı Alakilise köyünün adı gü- nümüzde Vilayet kararı ile Alaçesme yapılmıştır. Kemal Özkaynak, *Akseki Kazası, Tarih-Coğ- rafiya-Turizm-Biyografiya*, Ankara, 1954, s. 106;

¹⁰ M. Akif Erdoğan, *Osmanlı Yönetiminde Beyşehir Sancağı (1522-1584)*, İstanbul, 2006, s. 65-66. Ayrıca Teke Sancağı'nın Kemer kazasında kışlayan Kızıllar Yörük cemaati kaydı bulunmak- tadır.

yerleri boş kaldı. Bir ara halk arasında köyün yerine Eski Ayanoz tabiri kullanıldı ise de bölgeye aşiretlerin (Çakal Aşireti gibi) yerleşmeye başlamasıyla adı Depeköy oldu.¹¹ Günümüzde bu yer halk arasında coğrafi konumuna uygun ifadesiyle Depeköy olarak bilinmekte ve mevki adı olarak kullanılmaktadır. Bu kullanım şekli bile burada bir köy olduğuna işaret etmektedir. Ama hemen şunu ilave edelim ki kaynaklarda Depeköy adıyla bir köy adı tespit edilmiş değildir. Bölgede bu değişim yaşandığı sırada XIX. yüzyılın ikinci yarısında Alacami köyü idari birim içinde yerini aldı. Bir başka ifadeyle Ayanoz köyünün yer değiştirmesiyle Alacami köyünün oluşmasına ortam hazırlanmış oldu.

2. Alacami Köyünün Kurulması

XIX. yüzyılda Karahisar-ı Teke ve Karahisar kazası tabiri Serik Kazası şekline dönüşmüştür.¹² 1831 yılında yapılan nüfus sayımına göre Serik kazasında çiftlik, mahalle, köy ve nahiye gibi (çiftlik-i Aralık, mahalle-i nefsi Serik, karye-i Ayanız, nahiye-i Has) 35 yerleşim yerinde 2120 erkek nüfus yaşarken Alacami köyü kaydına rastlanmamaktadır.¹³ Bu kayıt bize Alacami köyünün henüz kurulmadığını göstermektedir. Tanzimat sonrası yapılan düzenlemeler ile nahiye statüsüne düşürülen Serik bölgesi önce Kızılkaya kazasına, 1876 tarihli *Nevahi Nizamnamesi* ile de Antalya kazasına bağlanmıştır.¹⁴ 1873 tarihli *Konya Vilayet Salnamesine* göre içlerinde Alacami köyünün olmadığı 13 köye¹⁵ sahip olan Serik nahiyesi, Nevahi Nizamnamesi ile yapılan yeni düzenlemeyle 270 nüfuslu Alacami köyünün de dahil olduğu 50 köye sahiptir.¹⁶ Böylece Alacami köyünün 1876 yılında çıkarılan *Nevahi Nizamnamesi* gereği oluşturulduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu düzenleme ile Serik nahiyesi hemen hemen günümüzdeki idari durumuna kavuşmuştur. Çünkü XIX. yüzyılda yapılan düzenlemelerle bölgede Alacami'nin yanında Çanakçı, Kuşlar, Zaimler, Zırlankaya, Gökçepınar (1530 yılı kayıtlarına göre mezra) adlarında yeni köyler oluşturuldu.¹⁷

Alacami bölgesi köy statüsüne kavuşmadan önce bu bölgede Hacı Hasanlar, Molla Ahmetler, Kadioğlu=Kadılar, Murat Çavuşlar yaşamaktaydılar. Bu bölgenin batı kısmı o zaman Pıncık'a doğu kısmı ise yukarıda belirttiğimiz

¹¹ Hava Güçlü, Kızıllar-Çakal Mahallesi, 1938.

¹² Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1943.

¹³ Mehmet Ak, "Teke Sancağında 1831 Sayımına Göre Nüfus ve Yerleşme", *History Studies International Journal of History*, Volume 6, Issue 3, April 2014, s. 32-33.

¹⁴ Vecihi Tönük, *Türkiye'de İdari Teşkilat*, Ankara, 1945, s. 209.

¹⁵ *Konya Vilayet Salnamesi*, 1289, Def'a: 5, s. 190-192.

¹⁶ *Konya Vilayet Salnamesi*, 1314, Def'a: 27, s. 270-365.

¹⁷ Bu köylerden Çanakçı ile Kuşlar köyü Kuşçular adıyla 1831 sayımında geçmektedir. Ak, *agm.*, s. 32-33. Macit Selekler'e göre Kuşçular köyünün Kuşlar köyü ile alakası yoktur. Çünkü Kuşçular köyü Büğüş köyünün kuzeyinde bulunan bir dağ köyüdür. Bir orman yangını sonucu dağılmıştır. Selekler, *age.*, s. 133.

gibi Ayanozlar Yeri-Ayanoz'a bağlı olmalıdır. Tanzimat döneminden sonra Alacami'nin köy statüsüne kavuşması sırasında Değirmendere'ye gelen Rum usta ve değirmencilerin Pınarcık'ta yerleşmeleri bu düşüncenin en azından yarısını güçlendirmektedir. Değişik sebeplerden XIX. Yüzyıl içinde Kızıllarönü'nden Köklüler, Honamlı aşiretinden Gök Mehmetler, Honamlı=Çoşlu aşiretinden Kocullar, Pınarcık'tan Yaranlar, Eskiyörük'ten Basırlar (bunların bir kısmı Tekke, Kayaburnu, Eminceler'e yerleşmiştir), Dikmen bölgesine Gümüşler=Toparlar, Değirmendere=Hacı Hüseyinler yerine Hacı İsalı=Haciseli aşireti, Acarlar bölgesine ise bir kısmı Devecilere bağlı olan aşiretler yerleşmiştir. Örneğin Çakal aşiretinden Ahmet oğlu Mustafa Güçlü (Gonurlar olarak halk arasında tanınır, sarı ile kırmızı arası renk tonuna sahip oldukları için) Dikmen bölgesini Gümüşler'den satın alarak, XIX. Yüzyılın ikinci yarısında yerleşmiş olduklarını belirtir.¹⁸ Burası onların Depeköy'den sonra ikinci hatta bölgede üçüncü yerleşim yeri oluyordu. Çünkü 1831 yılı sayımına göre Gebiz oymağına bağlı Çakallar (araştırmacıya göre Çatallar) obasının 75 erkek nüfusu bulunmaktadır.¹⁹ Bu kayıt bize Çakal obasının toplam nüfusunun 150-200 civarında olduğunu göstermektedir. Hemen şunu da ilave edelim ki ailenin nüfusu 1980'li yıllara kadar Gebiz kütüğüne kayıtlı idi. Aşiretin bir kısmının Aydın-Yenişehir'de ikamet ettiği ve 1829 yılında Aydın bölgesinde Atçalı Kel Mehmet'in liderliğinde Zeybeklerin isyan ettiğini düşünürsek²⁰ yerleşme tarihleri doğru kabul edilebilir.

Serik Nahiyesi Naibi Süleyman Seri ile Sak? Naibi Mehmet Tahir Efendi'lerin düzenledikleri 20 Cemaziyelahir 1330/6 Haziran 1912 tarihli tereke kaydından Serik Nahiyesi'nin Alacami köyünden Raşit oğlu Kadir bin Mehmet'in 980 kuruşluk malı olduğu, varislerinin zevcesi Raziye binti Süleyman, büyük oğlu Ali ile küçük oğlu Süleyman olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Süleyman'ın yaşının küçük olduğundan rüştünü ispat edene kadar validesi Raziye hatunun ona vasi tayin edildiği ilave edilmektedir. Bu tereke kaydından II. Meşrutiyet döneminde Alacami köyünde bazı malların adını ve fiyatını da öğrenebiliyoruz. Buna göre öküz 300 kuruş, merkep 100 kuruş, inek 190 kuruş, buğday ekilmiş arazi bedeli 250 kuruş, altı kıyye bakır 60 kuruş, bir adet yatak takımı 20 kuruş, iki adet çuval 20 kuruş, hırdavat 300 kuruş idi.²¹ 1914 yılında Teke Livası, Müstakil Teke Mutasarrıflığı haline dönüştürülürken, 1876 yılında yürürlüğe giren *Nevali Nizamnamesi* döneminde olduğu gibi idari yapı yeniden düzenlendi. Bu dönemde de Antalya merkez kazasına bağlı olan Serik nahiyesinin merkezi

¹⁸ Mustafa Güçlü, Gebiz, 1932, Çakal Aşireti mensubu.

¹⁹ Ak, *ağm.*, s. 34.

²⁰ Tuncer Baykara, *Osmanlılarda Medeniyet Kavramı ve XIX. Yüzyıla Dair Araştırmalar*, İzmir, 1992, s. 60-63.

²¹ Selahattin Büber, *59 Numaralı Antalya Şer'iyye Sicili Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H. 1329-1332/M. 1911-1913)*, Antalya, 2017, s. 136-137.

Kökez'in de (Şevketiye) dahil olduğu 32 köyü bulunmaktadır.²² Bu köyler arasında Alacami köyünün adının bulunmaması 1876 yılına göre köy sayısının azaltılması olarak düşünülebileceği gibi eksik yazılmış olmayı da düşündürmektedir. Çünkü bir yıl sonra Dahiliye Nezareti'nin talebi üzerine Müstakil Teke Mutasarrıflığı tarafından hazırlanan 25 Ağustos 1915 tarihli idari yapı ve nüfusu gösteren çizelgede Serik Nahiyesi'ne bağlı 33 köy ile 27 aşiret ve mahalle adı geçmekte olup, bunlardan birisi Alacami köyü idi. Bu çizelgeye göre Alacami köyünde 137 kadın, 144 erkek olmak üzere toplam 281 nüfus yaşadığı anlaşılmaktadır.²³ Bu bilgi de 1914 düzenlemesine ilişkin Alacami köyü ile ilgili yaptığımız değerlendirmenin haklı olduğunu gösterir. Keza Cumhuriyetin ilk yılında Serik Nahiye (Kökez) Müdürü Macit Selekler'in düzenlediği rapora göre nahiyenin 41 köyü arasında Alacami köyü de bulunmaktadır. Kabacalar, Uncular, Hacı Hasanlar ve Kök adlı dört mahallesi olan köyde 58 hanede 137 kadın, 144 erkek olmak üzere 281 nüfus yaşamaktadır.²⁴ Burada ilginç olan 1915 ile 1923 nüfuslarının kadın, erkek ve toplamda aynı olmasıdır. Harbi Umumi yaşamış bir köyün nüfusunun hiç erimemiş olması pek olağan değildir. Ayrıca eski olduğu her halinden belli olan Alacami köyü mezarlığında halk arasında yatır denen, ulu kişilerin yattığı belli olan ve kutsallaştırılmış bir yer bulunmaktadır.

26 Haziran 1926 tarihinde Serik nahiyesi yeniden Serik kazası oldu. Köyleri arasında Alacami köyü de yerini aldı.²⁵ Serik'in kaza olmasından iki yıl sonra basılan *Köylerimiz* adlı esere göre Serik kazasının merkez nahiyesi olan Serik nahiyesine 56 köy, Gebiz nahiyesine 21 köy olmak üzere 77 köyün bağlı olduğunu görüyoruz. Bu köyler arasında bulunan Alacami köyü ise Serik nahiyesine bağlıdır.²⁶ Bir kıyaslama yapmak açısından vermek gerekirse Cumhuriyet'in 50. yılını müteakip 1975 yılında yapılan nüfus sayımına göre Alacami köyünde 528 erkek, 525 kadın olmak üzere toplam 1053 nüfus vardır.²⁷

3. Alacami Adının Menşei

Alacami köyünün adının menşei hakkında kesin bir kanıt henüz ulaşılamamıştır. Biz de bu konuda ulaştığımız düşüncelerimizi başlıklar halinde aşağıda sunuyoruz.

²² Muhammet Güçlü, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya*, Antalya, 1997, s. 33-34; Güçlü 1997, agm. , s. 289-319.

²³ Mehmet Ak, "Antalya'da İdari Yapı ve Nüfus (1915)", *Adalya*, S. XVII, 2014, s. 312, 317-318.

²⁴ Selekler, *age.* , s. 118, 132.

²⁵ Güçlü 2000, *age.* , s. 17-18.

²⁶ TC. Dahiliye Vekaleti, *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimiz Adları*, İstanbul, 1928, s. 131-132.

²⁷ Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *Genel Nüfus Sayımı-İdari Bölünüş*, 26. 10. 1975, Antalya Kısmı, Ankara, 1977, s. 12-13.

I- Bölgeye yerleşen aşiretlerin kullandıkları çadır türlerinden birisi olan alacık,²⁸ alaçık²⁹ adından alınmış olabilir. Zaten tek kubbeli camiler adeta çadırı andırmaktadır.

II- Alaşehir adında olduğu gibi köyün boyacılığına ve dokumacılığına yorabiliriz. Türk kırmızısının esası kökboya olup, Anadolu ve Rumeli’de geniş çaplı kökboya ziraatı yapılmaktadır. XIX. yüzyılın sonlarında Anadolu sancaklarından Teke (Antalya) Sancağı da kökboya ziraatı yapılan yerler arasındadır.³⁰ Bu yüzden Alacami köyü ahalisinin iplik boyama işlerinde mahir olmaları, kızıl ve kırmızı renkte dokumalar yapmaları muhtemeldir.

III- Karahisar-ı Teke kazasında kurulan Alahisar pazarından zaman içinde dönüşümle Alacami olmuş olabilir. Çünkü 1568 tahririnde Köprü, Karahisar ve Alahisar’ın ihtisab-ı bazar resmi 10000 akça iken bac-ı bazar vergisi 12000 akça idi.³¹

IV- Alanya ve daha başka yerlerde (Alakilise=Alacami) görüldüğü gibi burada da Akçakilise, Alacami dönüşümü yaşanmış olabilir. Çünkü 1914 yılında Müstakil Teke Mutasarrıflığı oluşturulurken Alaiye kazası Merkez nahiyesine bağlı Oba-Alakilise ile Kara Halil nahiyesine bağlı Dim-Alakilise köyleri, günümüzde Oba-Alacami ve Dim-Alacami olarak anılmaktadır.³²

V- Caminin görünümünden hareketle böyle bir ad verilmiş olabilir. Çünkü bir dönem caminin aşı boya ile süslenmiş olması Alacami adının köye de verilmesine sebep olmuştur. Bu konuda Alacami Köyü Cami başlığı altında daha geniş bilgi verilmiştir. 1923 yılında Serik Nahiye Müdürü olan Macit Selekler³³ ile kimi araştırmacılar bu görüşü savunmaktadır.

4. Değirmendere ve Değirmenler

Tanzimat’ın ilanı ile Ege kıyıları, Yunanistan’da ve Ege Adalarında oturanlar tarafından “komşu kapısı” yapılmıştı.³⁴ Bu faaliyet Antalya bölgesinde

²⁸ Naci Kum Atabeyli, “Teke (Antalya) Yörükleri Hakkında Notlar”, *Türk Tarih, Arkeolojya ve Etnografya Dergisi*, No. IV, 1940, s. 213-222; Mustafa Gürdal, “Antalya Yörükleri”, *Türk Etnografya Dergisi*, S. 15, 1976, s. 65-69.

²⁹ Ali Çelik, *Bir Yörük Çocuğunun Gözüyle Yörüklerin Dünyası*, Isparta, 2006, 4. bs. , s. 88-91.

³⁰ Baykara, *age.* , s. 172-173.

³¹ Karaca, *age.* , s. 140.

³² Müstakil Teke Mutasarrıflığı oluşturma kararı için bakınız: Güçlü 1997, *agm.* , s. 289-319.

³³ Selekler, *age.* , s. 132.

³⁴ Tuncer Baykara, “Batı Anadolu’daki Rum Nüfusunun XIX. Yüzyıldaki Durumu-Yeni Yunan Göçleri ve Yerli Hıristiyanların Yunanlaştırılması” , *Üçüncü Askeri Tarih Semineri-Türk-Yunan İlişkileri*, Ankara, 1986, s. 428-438; Tuncer Baykara, “XIX. Yüzyılda Urla Yarımadasında Nüfus Hareketleri” , *Türkiye’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920)*, Ankara, 1980, s. 279-286; Nurdogan Taçalan, *Ege’de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, İstanbul, 1981, s. 38-63.

Alanya, Antalya, Kemer, Sarıkavak (Kumluca),³⁵ Finike,³⁶ Demre³⁷ ve Kaş gibi sahil bölgelerinde de yapılmaktaydı. Bu arada Alacami bölgesinde bulunan Değirmendere vadisine bazı Rum aileler geldi. Söz konusu aileler ikametgâh yeri olarak vadinin alt kesiminde bulunan Pınarcık köyünü kullandılar. Bu yerleşmeyi Yanköy üzerinden Antalya'ya gidip-gelmenin daha kolay olacağını düşündükleri için tercih etmiş olmalıdırlar. Değirmendere'de yeni değirmenler kurulmadan önce ahali buğdaylarını Büğüş ve Deniztepesi'nde bulunan değirmenlerde öğütüyordu.³⁸ Çünkü 1455 yılında Donuzdepeciği köyünde dört, 1568 yılında Ayanoz köyünde iki değirmen bulunduğunu biliyoruz.³⁹ Yukarıda belirttiğimiz gibi XVI. Yüzyılın ortalarında henüz Alacami köyünün kurulmadığı ve toprakları da Ayanoz köyüne ait olduğuna göre Değirmendere'de önceden de değirmen olduğunu anlıyoruz. Ama öyle anlaşılıyor ki burada bulunan değirmenler bir süre sonra çalışamaz olmalı ki, ahali buğdayını Büğüş ve Deniztepesi değirmenlerinde öğütmeye başlamıştır. Bu durumu sezen Rumlar Değirmendere'deki değirmenciligi XIX. yüzyılda yeniden canlandırmış olmalıdır.

Değirmendere vadisi adından anlaşılacağı gibi değirmenleri ile ünlüdür. Rum ustalar tarafından yapılan ve işletilen bu değirmenler bölge halkının un ihtiyacını karşılamaktadır. 1894 yılı kayıtlarına göre Serik Nahiyesi sınırları içinde 18 değirmen olduğunu görüyoruz.⁴⁰ Bu değirmenlerden üçünün ise Alacami köyünde bulunan Değirmendere üzerinde olduğunu tespit ettik. Bunlar güneyli-kuzeyli olan vadinin içinde yukardan aşağı ve eskiden yeniye doğru Zaimoğlu değirmeni, Orta değirmen ve Çingilli değirmeni olarak sıralanmaktadır. Değirmendere vadisinde değirmenleri çeviren dere suyunun yanında bir de dört mevsim akan kaynak suyu bulunmaktadır. Bölgenin ilk değirmeni olan Zaimoğlu değirmenini Alacami-Çandır arasında bulunan Zaimler köyüne (Gökçay) adını veren aile işletmiş olmalıdır. Zaimoğlu değirmeninin temel kalıntısında yetişen ağaçlar yaklaşık 60-70 yaşlarında vardır. Orta değirmenin yeri ve işleteni hakkında elimizde bilgi yoktur. Çingilli değirmeni ise Zaimoğlu değir-

³⁵ Kumluca Bölgesindeki faaliyetleri için bakınız: Muhammet Güçlü, "Selçuklulardan Cumhuriyet'e Kumluca (Antalya) Bölgesi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 22, Güz 2007, s. 239.

³⁶ Finike Bölgesindeki faaliyetleri için bakınız: Muhammet Güçlü, "Doğu Akdeniz'de Bir Liman Kenti: Finike", *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, Ed. Haydar Çoruh vd. , İstanbul, 2011, s. 422-441.

³⁷ Demre bölgesindeki faaliyetleri için bakınız: Muhammet Güçlü, "Selçuklulardan Cumhuriyet'e Demre Bölgesi", *Arkeolojisinden Doğasına Myra/Demre ve Çevresi*, Ed. Nevzat Çevik, Antalya, 2010, s.310-316.

³⁸ 1923 yılında hala Deniztepe deresi üzerinde kışın ve yaz başlarına kadar işleyen bir değirmen bulunmaktadır. Selekler, *age.* , s. 131

³⁹ Karaca, *age.* , s. 581-582.

⁴⁰ *Konya Vilayet Salnamesi*, 1310, Def'a: 24, s. 270-271; *Konya Vilayet Salnamesi*, 1317, Def'a: 28, s. 202; Muhammet Güçlü, "XX. Yüzyılın Başlarında Serik", *Türk Kültürü*, S. 391, Kasım 1995, s. 684.

menine göre bir km. kadar aşağıda olup, çağdaş köprünün girişinde bulunmaktadır. Zaimoğlu değirmeni gibi kısmen doğal kısmen de inşa edilen su arkı hala ayaktadır. Değirmen binası ve konutunun ise temelleri görülebilmektedir. Halk arasında “*ellik caovuru*” denen Rumlar, Milli Mücadele sonrası Anadolu’yu terk edene kadar söz konusu değirmenleri işletmişlerdir. Hazineye devredilen değirmenlerin akıbeti hakkında Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’nde yaptığımız araştırmadan bir sonuç alınamamıştır. Ama Serik’te bir değirmenin durumuna ilişkin yazışma olduğunu ilave edelim.⁴¹ Rumlardan sonra Alacami-Değirmendere’de bulunan değirmenleri yanlarında çalışan ve değirmen işletmeyi öğrenen Türkler çalıştırmış olmalıdır. Zaimoğlu değirmeni adı böyle kalmış olmalıdır. Hele Çingilli değirmeni Karahacılı aşiretinden Sarı Mustafa lakaplı Mustafa Karadal tarafından ikinci Türk işletmeci olarak elektrikle çalışan değirmenler yaygınlaşınca kadar işletilmiştir. Ayrıca değirmenin alt kısmında değirmenin çarkını çeviren su ile sulanan her türlü ağacın olduğu ve sebze de yetiştirilen bir bahçe oluşturmuştur. Sarı Mustafa’nın adı bölgede Değirmendere ve değirmeni ile adeta özdeşleşmiştir.⁴² Özellikle II. Dünya savaşı sırasında yaşanan kıtlıkta buğday öğütme işleminden sonra “*ayni*” olarak aldığı “*haklar*”dan pişirdiği ekmekleri müşterilerine ve bölge ahalisine ikram etmesi hala yaşlılar arasında anlatılmaktadır. Çünkü o dönemde buğday öğütmeye giden kişiler en az üç gün süreyle evinden uzak kalıyordu. Bunun iki günü değirmene gelmek ve geri dönmek için yolda geçerken, bir gün de sel değirmeninde sıra beklemekle geçiyordu.⁴³ Sel değirmenleri demode olduktan sonra aile mensupları motorla ve elektrikle işleyen değirmenler çalıştırmaya devam etmişlerdir. Alacami köyü ahalisi de buğdaylarını Çandır veya Serik Merkez’de bulunan modern değirmenlerde öğütmeye başladı. Antalya Milletvekili Türkan Baştuğ (Örs) şehri ziyareti üzerine düzenlediği 27. 11. 1935 tarihli raporunda Serik ve Akseki ahalisinin buğdaylarını öğüten ve motorla çalışan eleksiz ve valfsız değirmenlerin Muamele Vergisi’nden muaf tutulmasını, aksi takdirde halkın sıkıntı çekeceğini belirtmiştir.⁴⁴

⁴¹ Maliye Vekili Şükrü Saraçoğlu, Dahiliye Vekaleti’ne yazdığı 1 Ocak 1930 tarihli yazısında Antalya’nın Serik kazasında Rumlardan metruk ve tevzi fazlası olan bir kıta değirmenin hazine emrine terk edildiği halde Vilayetçe Girit mübadillerinden Cafer Efendi zevcesi Fahriye hanıma verildiğini, hazineye devredilen bir malın tekrar muhacire verilmesinin caiz olmadığını, dolayısıyla değirmenin hazineye iadesi hususunu Vilayete tebliğini ve sonucun bildirilmesini talep etmektedir. *BCA.*, 272.11.24.133.3.

⁴² Hüseyin Karagöz, 1950 doğumlu, Hacı İsalı Aşireti (Haceseli) mensubu; Babasından duydukları ile kendi gözlemlerini aktarmıştır.

⁴³ Hava Güçlü, Kızıklar, 1938, Sarı Mustafa’nın kızı.

⁴⁴ Faysal Mayak, *Cumhuriyet Halk Partisi Antalya Teşkilatının Faaliyetleri (1931-1951)*, İstanbul, 2015, s. 42.

5. Alacami Köyü Camii ve Eğitim

Köyün kurulması başlığında ifade ettiğimiz gibi Alacami köyü kurulana kadar bu sahanın batı kısmı Pınarcık, doğu kısmı ise Ayanoz köyüne ait idi. Dolayısıyla XIX. yüzyıla kadar söz konusu alanda müstakil bir köy kurulmamış olduğu düşünülmektedir. XIX. yüzyılın son çeyreğinde Alacami köyünün kurulması ile ihtiyaçtan dolayı köye bir cami inşa edilmiş olmalıdır. Ne yazık ki caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Cami üzerine kalem oynatan araştırmacılar yapının mimari özelliğinden hareketle Osmanlı'nın son devrine ait olduğunu vurgulamaktadırlar.⁴⁵ Ama bölgede inşa edilen diğer camilerle bu cami kıyaslandığında benzerlik görülmektedir. Özellikle Karahisar-ı Teke'de (Sillyon antik şehri) halen içler acısı bir durumda bulunan tek kubbeli cami ile benzerlik göstermektedir.⁴⁶ Karahisar-ı Teke'nin Serik bölgesinin ilk idari merkezi olduğu göz önüne alındığında buradaki caminin inşası da XIII. yüzyılın başlarına kadar geri gitmelidir. Alacami köyü camisi ile Karahisar-ı Teke caminin benzerlik göstermesi, Alacami köyü camisinin sanılandan daha eskiye ait olduğunu düşündürüyor. Bu yüzden 1923 yılında Serik Nahiye Müdürü olan Macit Selekler "köyde kubbeli, kargir eski bir cami vardır" demektedir.⁴⁷ Ayrıca Alacami Köyü Camii'nin hemen hemen aynısı Kürüş köyünde bulunmaktadır. Köy sakinlerinin söylediğine göre Gebiz Sarıkavak Cami ile Beşkonak Cami bu yapıya benzemektedir.

Alacami köyü cami kare planlı, kübik gövdeli ve tek kubbelidir. Caminin beden duvarları tamamen moloz taştan yapılmıştır. Son cemaat yeri dışında kalan harim, beş pencere ile aydınlatılmış olup kubbe ile örtülüdür. Güney duvarı üzerinde yer alan mihrap nişi yarım daire planlıdır. Caminin basit minberi ahşaptan yapılmıştır. Ayrıca harimin kuzey yanına bir kadınlar mahfili eklenmiş olup, mahfile çıkış kuzey batı köşeye yerleştirilen ahşap merdivenle sağlanmaktadır.⁴⁸ Alacami Köyü'nde ne II. Meşrutiyet döneminde ne de Cumhuriyet devrinde II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar ilkokul vardı. Alacami köyüne en yakın ilkokul Çandır ile Yanköy'de bulunuyordu.⁴⁹ II. Dünya Savaşı'nın akabinde Alacami Köyü'ne ilkokul açıldığında öğrenciler okul binası olmadığı için bir süre eğitime camide devam etmiştir. Çünkü Alacami Köyü İlkokulu'nun ilk öğrencilerinden olan 1938 doğumlu emekli Matematik öğretmeni Mustafa Güçlü'nün anlattığına göre okul binası tamamlanamadığı için eğitiminin ilk yılını köyün

⁴⁵ Vakıflar Genel Müdürlüğü, *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, C. I, Ankara, 1983, 2. bs. , s. 588-589.

⁴⁶ Karahisar-ı Teke'de bulunan cami için bakınız: Süleyman Fikri, *Antalya Livası Tarihi*, İstanbul, 1338-1340, s. 151-152; Şerare Yetkin, "The Turkish Monuments in Sillyon (Yanköy Hisarı)", *Mansel'e Armağan-Melanges Mansel*, II, Ankara, 1974, s. 863-871.

⁴⁷ Selekler, *age.*, s. 132.

⁴⁸ Vakıflar Genel Müdürlüğü, *age.*, s. 588-589, Cebe Özer, "Serik Çevresinde 5 Cami", *Sanatsal Mozaik*, S. 6, İstanbul, 1996, s. 27-28.

⁴⁹ Güçlü 2000, *age.*, s. 46-48; Selekler, *age.*, s. 131, 133.

camisinde okumuştur. Hatta caminin kubbe şeklindeki pencerelerinin dikdörtgen şekline getirildiğini hatırlamaktadır.⁵⁰ Alacami köyüne yapılan ilkokul binası pek sağlam olmasa gerek ki, 1953 yılında Alacami ve Çakallık ilkokulları yeniden yapılmıştır.⁵¹

1980 yılında harimin kuzey cephesinden daha geniş tutulan son cemaat yeri, 1992 yılında ise harimin batısına bina ile bağlantısı olmayan sekizgen kaideli bir minare eklenmiştir. Caminin güney ve güneydoğu yönüne yayılmış olan bir haziresi vardır. Ama burada bulunan mezarlardan kesin bir tarihi sonuca ulaşmak mümkün değildir.⁵² Görüldüğü gibi zaman içinde camiye yapılan eklentiler yapıyı gerçek özelliğinden uzaklaştırmıştır. Daha önce belirttiğimiz gibi Alacami adı Akçakalise adından dönüşmüş olabileceği gibi caminin görünüşünden de kaynaklanabilir. Çünkü iki binli yıllarda camide yapılan tadilatlar duvarlarda deniz ve manzara resimleri ortaya çıkmıştı. Cami duvarlarında deniz, tekne, balık, kuş, çiçek vb. resimler görülüyordu. Bu tarz XVIII. Yüzyılın sonlarında önce İstanbul'da başlayan sonra Anadolu'ya yayılan duvar resmi anlayışının bir sonucu olmalıdır.⁵³ Bütün bu bilgileri onaylarcasına Cumhuriyet döneminin başında Serik Nahiye Müdürlüğü yapmış olan Macit Selekler, köyde kubbeli, kargir eski bir cami olduğunu, bir zaman (XIX. yüzyıl olmalı) caminin aşı boya ile süslenmiş olduğunu belirtir. Ayarınca caminin görünüşünden dolayı Alacami isminin, köye de verilmiş olduğunu ilave eder.⁵⁴

Sonuç

Alacami bölgesi ilkçağda Sillyon antik şehri, Türkler döneminde Karahisar-ı Teke ve Karahisar kazası sınırı içinde yer alıyordu. Tanzimat döneminde Serik kazası/nahtiyesi, Cumhuriyet döneminde Serik nahtiyesi/kazası sınırına dahil oldu. Alacami köyü XIX. yüzyılın son çeyreğinde idari birim içinde yerini aldı. Köyün ahalisi tarım, hayvancılık ve ormancılığın yanında kısmen zeytincilik yapmaktaydı. Örneğin 1924 yılı verilerine göre Serik nahtiyesinde 1200 çift öküz bulunurken, Alacami köyünde 30 çift öküz bulunmaktadır. Bunun da 8 çifti kendi arazisini sürerken, 22 çifti ortakçılık yapmaktadır. Bir çift öküzün yılda 40 dönüm toprağı sürdüğü göz önüne alındığında, 1200 dönüm arazinin işlendiği sonucuna varılabilir.⁵⁵ II. Dünya savaşından sonra bir ilkokula sahip olan köyde okuma yazma oranı giderek yükselmiştir.

Tanzimat'tan sonra adalardan gelen Rumlar tarafından Değirmenlere'de sel değirmenleri kuruldu. Böylece köyün bir başka özelliğı ortaya çıkmış

⁵⁰ Mustafa Güçlü, Alacami, 1938, Emekli Matematik Öğretmeni, Görüşme Tarihi: 3 Mart 2011.

⁵¹ *Antalya Vilayatinin Dört Yıllık Çalışmaları*, İstanbul, 1954, s. 4-5, 13-14.

⁵² Özer, *agm.*, s. 27-28.

⁵³ Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi*, Ankara, 1990, s. 252.

⁵⁴ Selekler, *age.*, s. 132.

⁵⁵ Selekler, *age.*, s. 155-156.

oldu. Bu değirmenleri işleten Rum usta ve değirmenciler Pınarcık köyünde ikamet etmeyi tercih ediyorlardı. Milli Mücadele sonrası Rumlar'ın ülkeyi terk etmesiyle yanlarında çalışan Türkler değirmenleri çalıştırmaya devam etti. Bunlardan birisi de Çingıllı değirmenini işleten Karahacılı Aşireti'nden Sarı Mustafa (Karadal) idi. Sel değirmenleri, 1960'lı yıllardan sonra motor ve elektrikle çalışan değirmenler yaygınlaşana kadar bölge halkının buğdayını öğütmeye devam etmiştir.

KAYNAKÇA

I- Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. , 272.11.24.133.3.

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi, *Teke Mufassalı*, No: 107, H: 996.

II- Salnameler

Konya Vilayet Salnamesi, 1289, Def'a: 5.

Konya Vilayet Salnamesi, 1310, Def'a: 24.

Konya Vilayet Salnamesi, 1314, Def'a: 27.

Konya Vilayet Salnamesi, 1317, Def'a: 28.

III- Basılı Eserler

166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri 937/1530, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Nu: 27, Ankara, 1995.

AK, Mehmet, "Antalya'da İdari Yapı ve Nüfus (1915)", *Adalya*, S. XVII, 2014.

AK, Mehmet, "Teke Sancağında 1831 Sayımına Göre Nüfus ve Yerleşme", *History Studies International Journal of History*, Volume 6, Issue 3, April 2014.

Antalya Vilayetin'in Dört Yıllık Çalışmaları, İstanbul, 1954.

ATABEYLİ, Naci Kum, "Teke (Antalya) Yörükleri Hakkında Notlar", *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, No. IV, 1940.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *Genel Nüfus Sayımı-İdari Bölünüş*, 26. 10. 1975, Antalya Kısmı, Ankara, 1977.

BAYKARA, Tuncer, "Batı Anadolu'daki Rum Nüfusunun XIX. Yüzyıldaki Durumu-Yeni Yunan Göçleri ve Yerli Hıristiyanların Yunanlaştırılması", *Üçüncü Askeri Tarih Semineri-Türk-Yunan İlişkileri*, Ankara, 1986.

BAYKARA, Tuncer, "XIX. Yüzyılda Urla Yarımadasında Nüfus Hareketleri", *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920)*, Ankara, 1980.

BAYKARA, Tuncer, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211), Gazi-Şehit*, Ankara, 1997.

BAYKARA, Tuncer, *Osmanlılarda Medeniyet Kavramı ve XIX. Yüzyıla Dair Araştırmalar*, İzmir, 1992.

BÜBER, Selahattin, *59 Numaralı Antalya Şer'iyeye Sicili Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (H. 1329-1332/M. 1911-1913)*, Antalya, 2017.

ÇELİK, Ali, *Bir Yörük Çocuğunun Gözüyle Yörüklerin Dünyası*, Isparta, 2006, 4. bs.

ERDOĞRU, M. Akif, *Osmanlı Yönetiminde Beyşehir Sancağı (1522-1584)*, İstanbul, 2006.

GÜÇLÜ, Muhammet, "XX. Yüzyılın Başlarında Serik", *Türk Kültürü*, S. 391, Kasım 1995.

- GÜÇLÜ, Muhammet, "Doğu Akdeniz'de Bir Liman Kenti: Finike", *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası*, Ed. Haydar Çoruh vd. , İstanbul, 2011.
- GÜÇLÜ, Muhammet, "Kuruluşundan Günümüze Balıbey Mahallesi (Balıbey, Bali Bey, Balbey Mahallesi)-Antalya Kentinde Bir Mahallenin Tarihi Gelişimi" , *Kebikeç*, S. 18, 2004.
- GÜÇLÜ, Muhammet, "Müstakil Teke (Antalya) Sancağının Kurulması ve İdari Düzenlemeye İlişkin Bir Belge" , *Adalya*, No. II, 1997.
- GÜÇLÜ, Muhammet, "Selçuklulardan Cumhuriyet'e Demre Bölgesi", *Arkeolojisinden Doğasına Myra/Demre ve Çevresi*, Ed. Nevzat Çevik, Antalya, 2010.
- GÜÇLÜ, Muhammet, "Selçuklulardan Cumhuriyet'e Kumluca (Antalya) Bölgesi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 22, Güz 2007.
- GÜÇLÜ, Muhammet, *1864-1950 Yılları Arasında Serik (İdari, Ekonomik, Sosyal)*, Antalya, 2000.
- GÜÇLÜ, Muhammet, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya*, Antalya, 1997.
- GÜRDAL, Mustafa, "Antalya Yörükleri", *Türk Etnografya Dergisi*, S. 15, 1976.
- KARACA, Behset, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*, Isparta, 2002.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1943.
- MAYAK, Faysal, *Cumhuriyet Halk Partisi Antalya Teşkilatının Faaliyetleri (1931-1951)*, İstanbul, 2015.
- ÖZER, Cebe, "Serik Çevresinde 5 Cami" , *Sanatsal Mozaik*, S. 6, İstanbul, 1996.
- ÖZKAYNAK, Kemal, *Akseki Kazası, Tarih-Coğrafya-Turizm-Biyografya*, Ankara, 1954.
- SELEKLER, Macit, *Yarım Asrın Arkasından-Antalya'da Kemer, Melli, İbradı, Serik*, İstanbul, 1960.
- Süleyman Fikri, *Antalya Livası Tarihi*, İstanbul, 1338-1340.
- TAÇALAN, Nurdoğan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, İstanbul, 1981.
- TC. Dahiliye Vekaleti, *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, İstanbul, 1928.
- TÖNÜK, Vecihi, *Türkiye'de İdari Teşkilat*, Ankara, 1945.
- TURAN, Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi*, Ankara, 1990.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, C. I, Ankara, 1983, 2. bs.
- YETKİN, Şerare, "The Turkish Monuments in Sillyon (Yanköy Hisarı)" , *Mansel'e Armağan-Melanges Mansel*, II, Ankara, 1974.

IV- Şahıslar

Hava Güçlü, Kızıllar, 1938 doğumlu, Karahacılı Aşireti mensubu.

Hüseyin Karagöz, 1950 doğumlu, Hacı İsalı Aşireti mensubu.

Mustafa Güçlü, Alacami, 1938, Emekli Matematik Öğretmeni, Görüşme Tarihi: 3 Mart 2011

Mustafa Güçlü, Gebiz, 1932, Çakal Aşireti mensubu.